

UTDRAG

AV PROTOKOLL VID KARLSTADS
PASTORATS KYRKORÅDS
SAMMANTRÄDE

DEN 19 JAN. 1916.

KARLSTAD
KARLSTADS-TIDNINGENS A.-B. 1916.

cjk/20191008

*Utdrag av protokoll vid Karlstads
pastorats kyrkoråds sammanträde den 19
jan. 1916.*

§ 1.

Den 26 mars 1915 hade kyrkostämman beslutat inköpa ett område å Ruds inägor till kyrkogård; den 28 juni 1915 överlämnade kyrkorådet till Konungens Befallningshavande för prövning och stadfästelse förslag till ritningar och anordning till kyrkogård av det ifrågavarande området.

Konungens Befallningshavande översände ärendet till 1:e provinsialläkaren S. Alvinzi, som hade att i ärendet avgiva yttrande.

Detta yttrande hade följande lydelse:

»Till Konungens Befallningshavande i Värmlands län.

Anmodad att avgiva yttrande över Karlstads pastorats kyrkoråds anhållan, om fastställelse av kyrkostämmans beslut den 26 sistlidne mars om anläggande av ny begravningsplats för Karlstads stads- och landsförsamling på Karlstads-Ruds ägor, får undertecknad med återställande av mottagna remisshandlingar samt med bifogande av protokoll, hållet den 7 innevarande augusti vid företagen besiktning och undersökning av det föreslagna området med omnejd, härmed vörd- samt anföra följande:

I.

En begravningsplats bör helst hava ett fritt och högt läge, för att vindarne må få tillfälle att riktigt utspäda därifrån kommande luft. På instängda kyrkogårdar, där luften ej har fritt spelrum, kännas nämligen ej så sällan — såsom professor Ernst Almqvist också anmärker i sin allmänna hälsovårdslära — »en tung, obehaglig kyrkogårdsluft», åtminstone »sedan genom omgrävning förorenad jord förts till ytan.» Enligt Flecks undersökningar uppträder dock »kyrkogårdslukten» ej på nya kyrkogårdar, »förrän begagnade gravar omgrävas, då organiska ämnen, som ej fullständigt multnat, föras till jordytan och där frambringa lukt.»

Vidkommande det område på Karlstads-Ruds ägor, som nu är föreslaget som begravningsplats, kan man visserligen säga, att detsamma ligger i viss mån instängt, inklämt mellan Svinbäcksberget i öster och Rudsberget i väster (se protokollet den 7 augusti d. å. § 2), men området ligger dock fritt och öppet mot söder samt ganska fritt mot norr, vadan såväl sunnan- som nordanvindarna hava fritt spelrum över detsamma. Vid sådant förhållande finnes ej skälig anledning att befara, att vid framtida omgrävning av gravarna osunda

gaser skola hopa sig över området. Jag anser därför, att den föreslagna platsens läge ej kan sägas lägga hinder i vägen för områdets användande som begravningsplats.

Emellertid bör områdets sydöstra hörn närmast därstädes befintlig bostadslägenhet (: se protokollet d. 7 aug. d. å. § 5) ej användas som begravningsplats.

Enligt hälsovårdsstadgekommitténs underdåniga förslag till ny hälsovårdsstadga för riket får grav ej »läggas på kortare avstånd än 18 meter från boningshus.»

II.

För likens multnande är det av stor betydelse, att marken i avseende å beskaffenheten är sådan, att den genomsläpper luft och vatten. Med hänsyn härtill bör vid valet av begravningsplats helst väljas grovporig mark av grus eller sand eller sandblandad jord, enär dylik jordmån äger förmåga att genomsläppa luft och vatten.

Den mark, som användes som gravplats, får för övrigt ej vara vattensjuk. I gällande hälsovårdsstadga föreskrives också, att »begravningsplats bör omsorgsfullt utdikas.»

Grundvattnet inom begravningsplats »bör» — såsom professor Almqvist i sin allmänna hälsovårdslära framhåller — »ej ens vid sitt högsta stånd nå gravarnes botten: denna bör även ligga ovan det område, som genom kapillärkraften hålles fuktigt, alltså minst $\frac{1}{2}$ m. över grundvattnet.» I fall grundvattnet uppstiger i gravarna och sköljer ur dem, kunna »likprodukter» föras till vattendrag och källor, som ligga invid begravningsplatsen.

Även utländska auktoriteter uttala sig i samma riktning som professor Almqvist i fråga om gravarnas läge i förhållande till grundvattnet.

Så t. ex. skriver professor Max Rubner i sin Lehrbuch der Hygiene:

Bei Anlage eines Friedhofes müssen der Stand und die Schwankungen des Grundwassers genau bekannt sein. Bei seinem höchsten Stande sollte das Grundwasser überall so weit von der Grabessohle abstehen, dass die Leichen nicht in der Zone des capillaren Wassers liegen,*) was durchschnittlich bei 0,5 m. Entfernung der Fall sein dürfte. Plätze, an welchen die Höhe des Grundwasserstandes zeitweilig oder immer über die Grabessohle reicht, können wegen des Einflusses auf dess Trinkwasser, namentlich aber wegen des hierbei bedenklich und unregelmässig ablaufenden Zersetzungs Vorganges, zu Begräbnisszwecken nicht benutzt werden.»

Professor C. Flüge anmärker i sitt arbete: Grundriss der Hygiene; »att för undvikande av olägenheter från begravningsplatser bör

*) De härstädes understrukna orden äro i professor Rubners bok satta med kursiv stil. S. Alvinzi.

vid anläggandet av sådana platser bland annat grundvattnets höjd inom området vid högsta vattenstånd vara nogå känd (: der maximale Grundwasserstand muss genau bekannt sein).

Beträffande gravarnes djup föreskriver gällande hälsövrårdsstadga, att »grav skall vara så djup, att jordbetäckningen över liket, gravkullen oberäknad, får en djuplek av minst fem fot». Enligt det underdåniga betänkande och förslag till ny hälsövrårdsstadga för riket, som vederbörande kommittéerade i dagarna avgivit, skola gravar vara »minst 2 meter» djupa — d. v. s. gravar anses böra fortfarande hava ungefär samma djup som de hittills brukat ha.

Medelst ovanstående har jag endast velat visa, vilka fordringar man — i avseende å markens beskaffenhet och gravarnes läge i förhållande till grundvattnet — ställer på ett område, som skall användas som begravningsplats.

Jag återgår nu till frågan rörande anläggande av begravningsplats på Karlstads-Ruds ägor, samt tillåter mig därvid frumhålla följande:

Vid provgrävningen inom det föreslagna området visade det sig — såsom protokollet den 7 innevarande augusti (§ 4) angiver — att marken utgöres överst av ett cirka 20 cm. tjockt matjordslager och därunder av »svämsand så långt grävning skett eller c:a 2 meter», samt att vatten påträffas på ett djup av 1,75 meter på områdets högst belägna del samt respektive 1,30, 1,35, 1,40 och 1,50 meter på områdets övriga delar.

Av remisshandlingarna bifogat utdrag av protokoll vid Karlstads pastorats kyrkoråds sammanträde den 28 juni 1915 mom. 1:o inhämtas, att »vid företagen avvägning för utronande av platsens höjdläge har befunnits, att högsta platån å densamma ligger 3½ meter över nuvarande (= lägsta) vattenytan i Kroppkärrsjön samt 1 meter över den periodiskt återkommande högsta vattenytan i samma sjö.»

Med anledning härav böra, anse kyrkogårdskommittéerade, »de lägre områdena i stort sett höjas till nämnda nivå» (se nyssnämnda protokollsutdrag mom. 1:o).

Beträffande detta kommittéerades förslag till områdets utfyllning torde man emellertid, med kännedom om vad jag här förut framhållit, kunna säga, att detsamma bör modifieras något. Ty medels den av kommittéerade föreslagna höjningen och utfyllningen bliver ju endast övre delen av marken till ett djup av en halv meter lämplig att användas för liks jordande. Den undre närmast grundvattnets yta liggande delen av marken, som står under kapillärkraftens inverkan bör nämligen i sitt nuvarande skick ej användas som gravplats.

Emellertid torde dock denna kapillära zon, om den utnyttjas för områdets dränering, möjligen kunna torrläggas i sin allra översta del.

Om så låter sig göra, skulle på sådant sätt kanske kunna inalles erhållas för begravningsändamål lämplig mark till en djuplek av något mera än en halv meter.

Men då gravarna böra vara *minst* 2 meter djupa, måste alltså de delar av området, som skola användas som gravplats ytterligare höjas cirka 1½ meter medels påförande av lämpligt fyllnadsämne, för att blivande kyrkogård må i avseende å gravarnas läge i förhållande till högsta vattenståndet och till den kapillära zonen etc. motsvara de fordringar, som man till förekommande av sanitära olägenheter för närliggande trakt ställer på ett område, som skall användas som begravningsplats.

I händelse att området icke utfylles till nyssnämnda höjd, kommer grundvattnet att vid det periodiskt återkommande högvattenståndet uppstå i gravarna — allt efter utfyllnings höjd — direkt eller medelst kapillärkraften, varvid alltså, såsom här förut anmärkts, fara förefinnes, att likprodukter komma att utlösas och överföras till Svin-kärn och Svinbäcken till olägenhet och mén för dem, som äro boende i närheten av nämnda bäck.

III.

I avseende å kommitterades — medels kartskiiss angivna — förslag till begravningsplatsens indelning och plantering etc. samt till uppförande av kapell och andra byggnader m. m. har jag ej något att erinra.

På grund av det anförda får jag värdsamt tillstyrka, att Konungens Befallningshavande ville fastställa förevarande av kyrkostämman antagna förslag till ny begravningsplats för Karlstads stads- och landsförsamling — dock med villkor, att vederbörande (: kyrkorådet, kyrkostämman) förbinda sig:

att — efter i enlighet med av fackman upprättat förslag verkställa dränering av området — låta påföra sand eller grus eller sandblandad jord över de delar av området, som skola användas som begravningsplats, i sådan myckenhet, att blivande markytan kommer att ligga cirka 1½ meter högre än det föreslagna områdets nuvarande högsta platå.

Karlstad den 27/8 1915.

S. ALVINZI

förste provinsialläkare i Värmlands län.»

Den 25 aug. 1915 översände Konungens Befallningshavande till ordföranden i Karlstads pastorats kyrkostämma följande resolution.

»Resolution.

Översändes till ordföranden i Karlstads pastorats kyrkostämma, som anmodas att, i anledning av vad förste provinsialläkaren i länet uti här förevarande ärende anfört, särskilt beträffande de av honom ifrågasatta villkor för meddelande av sökt fastställelse å det av kyrkostämman antagna förslaget till ny begravningsplats för Karlstads stads-

och landsförsamling, vederbörligen höra ej mindre vederbörande kyrkoråd än även bemälda kyrkostämma varefter i ärendet hållna protokoll från kyrkoråd och kyrkostämma införfäntas, därvid jämväl samtliga nu remitterade handlingar och ritningar skola hit återställas.

Karlstad i landskansliet den 25 augusti 1915.

GERH. DYRSSEN.

Georg Samuelson.

Med anledning av denna resolution tillsatte kyrkorådet den 11 sept. 1915 en kommitté med uppdrag att ånyo undersöka frågan om fyllning m. m. å det ifrågavarande jordområdet, och då Konungens Befallningshavandes fordringar för godkännande av förslaget till kyrkogård å det merberörda området voro så stora, inkomma med förslag till kyrkogård å annat ställe.

Kommittén hade nu inkommit med yttrande och förslag i ärendet.

»Till Karlstads stads- och landsförsamlings kyrkoråd.

På sammanträde den 11 sistlidne september med Karlstads stads- och landsförsamlings kyrkoråd uppdrogs åt undertecknade att avgiva yttrande över 1:ste provinsialläkarens, Dr J. S. Alvinzi, betänkande över det förslag till ny begravningsplats, som av kyrkorådet till Konungens Befallningshavande inlämnats till godkännande och vilket förslag blivit av kyrkostämma den 25 sistlidne Mars antaget.

Undertecknade, som förut av kyrkostämman utsetts att vidtaga åtgärder för utförandet av kyrkostämmans beslut av ovan angiven datum, vilja, innan vi yttra oss över nu lämnat uppdrag, redogöra för de åtgärder vi vidtagit med anledning av det förra uppdraget.

Med säljaren av marken till den föreslagna plateen överenskommo vi om uppskov med definitiv uppgörelse tills vederbörlig stadfästelse av beslutet vunnits; åt lantmätare uppdrogs att upprätta karta över området, avvägning verkställdes för utrönande av markens höjd-läge och slutligen uppdrogs åt fackman att upprätta förslag till områdets planläggning för ändamålet.

Resultaten av dessa arbeten hava framlagts inför kyrkorådet.

På framställan av 1:ste provinsialläkaren deltog sedan undertecknade Gren och Tisell jämte kyrkogårdsträdgårdsmästaren i besiktning av platsen och därå verkställda provgrävningar, över vilken besiktning av 1:ste provinsialläkaren vid tillfället uppsattes protokoll, som av oss samtliga underskrevs.

Med anledning av denna besiktning har 1:ste provinsialläkaren avgivit sitt betänkande.

Nämnda betänkande utmynnar i den bestämmelsen, att platsen, för att kunna såsom begravningsplats godkännas, måste utfyllas till en höjd av $1\frac{1}{2}$ meter över den högsta punkten på densamma.

Områdets höjdförhållanden äro emellertid sådana, att bestämmelsen $1\frac{1}{2}$ m. över högsta punkten är liktydig med minst $1\frac{3}{4}$ m:s fyllning i medeltal över hela området.

Denna utfyllning skulle kräva en jordmassa av $17,500 \text{ m}^3$ per har, varav endast en ringa del, eller omkring 500 m^3 pr har, kan utvinnas på platsen genom öppna diken, planering av vägar och annan omflyttning av jord.

Till ovan nämnda resultat kommer 1:ste provinsialläkaren, dels på grund av platsens höjdläge i förhållande till sjön Vänerns h. v. y., dels med stöd av de verkställda provgrävningarna, sammanställda med nuvarande bestämmelser för gravdjup.

Områdets högsta punkt ligger nämligen 1 meter över nämnda h. v. y., vadan, med anledning av, dels det fastställda gravdjupet, 2 m., dels den i jorden verkande kapillärkraften, $\frac{1}{2}$ m., marken måste höjas $1\frac{1}{2}$ m. för att gravarnas botten skall komma i jämnhöjd med h. v. y., ökad med kapillärstigningen.

Samma beräkningsgrund synes förelegat vid bestämmandet av fyllningen å nya kyrkogården invid östra bron, likvisst med undantag för kapillärkraftens verkan. Utfyllningen där har nämligen höjt marken till 1 meter över det nu föreslagna områdets högsta punkt.

Tillämpar man nu samma uppfattning som då gjort sig gällande även på det föreslagna området, återstår dock en medelfyllning av $1\frac{1}{4}$ meter eller $12,500 \text{ m}^3$ per har, efter pris av 1:50 per m^3 sålunda 18,750 kronor pr har, eller 9,375 kr. per tunnland.

Med utfyllning $1\frac{3}{4}$ meter stiger summan per tunnland till 13,125 kronor.

I vad mån dessa förhållanden beaktats i det kyrkostämman förelagda förslaget hava vi ingen anledning yttra oss, men synes det som om vid förra beräkningarna man endast ansett sig behöva taga hänsyn till Vänerns medel-v. y., vilken understiger h. v. y. med ungefärligen den fyllnadshöjd, som 1:ste provinsialläkaren föreskrivit, eller omkring 1,4 meter.

Vänerns vattenstånds profil visar emellertid under de senaste 360 månaderna (30 år) att sjöns yta överstigit m. v. y.

med $\frac{1}{3}$ m. och därunder, under 126 månader = $\frac{1}{3}$ av tiden.

mellan $\frac{1}{3}$ och $\frac{2}{3}$ m. under 17 månader = $\frac{1}{20}$ »

» $\frac{2}{3}$ » 1 m. » 4 » = $\frac{1}{90}$ »

» 1 » $1\frac{1}{3}$ » » $2\frac{1}{2}$ » = $\frac{1}{144}$ »

samt stått lägre än m. v. y. under 210 månader omkr. $\frac{7}{12}$ av tiden.

Risken av att lägga m. v. y. till grund framgår härav.

Ovan angivna förhållanden torde ställa platsens användande som begravningsplats i ett läge, som gör att kyrkostämman svårigen kan vidhålla sitt fattade beslut.

Utfyllningen av 10 tunn. skulle nämligen draga en kostnad av 131,250 kronor och av de 17 tunn., förslaget upptäger 223,125 kronor.

På grund härav och då mot liste provinsialläkarens beräkningar kommitterade ej funnit anledning till anmärkning, hava vi med kyrkorådets medgivande fortsatt undersökningarna för lämplig plats och härvid tagit hänsyn ej blott till den för församlingen mest ekonomiska lösningen utan även till de åsikter, som inom större samhällen på senare tider gjort sig gällande, och för vilka vid, ovannämnde kyrkostämman flere av de närvarande uttalade sig.

Flerstädes har man nämligen vid bestämmande av plats för kyrkogårdar utgått därifrån, att de närmast liggande områdena äro behöfliga för bostads- och industritomter, parker m. m. och dessutom framhållit, att dylik plats bör ligga avlägsnad från vardagslivets bullrande verksamhet och i möjligaste grad lämna tillfälle att fylla de estetiska för att ej säga etiska krav, som de efterlevande anse sig ha rätt ställa på de hädangångnes sista vilorum.

Man söker sig utanför samhällenas bebyggda områden, så långt som möjligt med bibehållande av bekväma förbindelser.

De platser kommitterade låtit undersöka och gjort beräkningar över äro följande:

- 1) Det nu föreslagna området å hemmanet Ruds inägor.
- 2) Å hemmanet Ruds skogsmark.
- 3) Å Ruds och Svinbäckens skogsmark, invid skidbacken.
- 4) Å Kroppkärrs skogsmark och inägor.
- 5) Å Sundsta inägor vid Klarälven.
- 6) Å Jakobsbergs inägor invid Mariebergskogen.
- 7) Å Landerierna Gräsdalen, Lugnet och Fredricelund.
- 8) Å Lamberget.
- 9) Å stadens mark medelst utvidgning av gamla kyrkogården.

Efter verkställd provgrävning framgick, att platserna N:o 4, 6 och 7 vid Kroppkärr, Jakobsberg och Lugnet voro olämpliga på grund av jordbeskaffenheten, mer eller mindre oblandad lera.

Förslaget N:o 3 å Svinbäcken och Ruds ägor är däremot i många avseenden tilltalande. Lika nära till staden som det å Ruds inägor, kortare väganläggning än till detta, jordmånen sand- och stenblandad sand och vackert läge under Svinbäcksberget. Men platsen är undanskynd och instängd och torde fördenskull ej kunna vinna godkännande. Kostnaden för markinköp har beräknats, men någon utförligare undersökning ej företagits.

N:o 5 å Sundstads ägor invid älven kräver en fyllnad av omkring 1 meter och en strandskoning av c:a 250 meter mot älven — läget ovanför vattenledningens intag och omedelbar närhet intill den nuvarande kyrkogården, som då lika väl kan utvidgas, samtliga dessa

mark, 1,225 mt $\times$ 12 m., varvid beräknas 6 m. körbana samt 3 meter på vardera sidan till trädplantering och diken å 15: —	18,375: —	
Vattenledningens framdragande från ovannämnda gjuteri till gränsen 1,225 m.	7,350: —	
Inhägad c:a 15,000 m. stängsel (och gränshäck mot söder och väster c:a 800 m. å 3: —)	4,500: —	
Grindar med stolpar av sten och dekorativa anordningar	1,000: —	44,425: —

Kostnader för iordningsställande av 2 $\frac{1}{2}$ tunnland vid södra gränsen.

Dränering med avlopp	1,000: —	
Röjning av sten och stubbrytning	1,500: —	
Upptagning av vägar, planering, plantering m. m.	4,000: —	
Vattenposter och ledningar	1,500: —	8,000: —
Härtill komma oförutsedda utgifter, planens uppgörande, kartläggning, köp, eventuell flyttning av ett hus för sprängämnen samt kraftledningens nedläggande i kabel		5,575: —

Summa Kronor 58,000: —

2) *Hela områdets ordnande.*

Ovanstående summa för jordlösen m. m.	44,425: —	
Iordningsställande av 2 $\frac{1}{2}$ tunnland 4 omgångar 4 $\times$ 8,000: —	32,000: —	
Begravningskapell	16,000: —	
Platsens ordnande omkring kapellet med terrass, trappor, körväg m. m.	9,000: —	
Trädgårdsmästarebostad och ekonomihus	12,000: —	37,000: —
Oförutsedda och ovannämnda eventuella kostnader, prisstegringar m. m.	10,575: —	

Summa Kronor 124,000: —

Karlstad i November 1915.

MAURITZ TISELL.

JOH. A. ANDERSSON. O. P. NYQVIST. SAM. TH. GREN.

Skulle ytterligare en omgång, den femte, behöva tillgripas kommer ovanstående slutsumma 124,000 kr. att ökas med 8,000 kr. eller till 132,000 kr.

BILAGA II.

Förslag och kostnadsberäkning

för utvidgning av Karlstads stads- och landsförsamlings
gamla kyrkogård.

Området, som föreslås till iordningsställande är det emellan gamla kyrkogården och afloppsdiket från Sundstadskärnet, utgörande en areal av 1,479 har, varav dock endast 2,2 tunnland nu kommer till användning.

Begränsningen av platsen vinnes genom en linje dragen i västra murens förlängning, vägen till Herrgårdens uthus, Rudsgatan och en linje jämnlöpande med nämnde utfartsväg på ett avstånd av 81 meter. För västra gränsens reglering fordras flyttning av ett uthus.

Då ovannämnde utfartsväg ej får läggas igen måste förbindelsen med gamla kyrkogården t. v. ske över densamma, en olägenhet, som dock på grund av den obetydliga trafiken torde kunna förbises.

Under förutsättning att ett eventuellt antagande av utvidgningsföretaget fastslår kyrkogårdens läge till den nuvarande platsen för all framtid, anse kommittéerade, att den norra muren nu bör rivas och ersättas med stängsel av stolpar och järntråd samt häckar med grindar på lämpliga platser. Stenen föreslås användas till grundmur i höjd med fyllningen å västra gränsen och efter Rudsgatan. Mot norr avslutas fyllningen medelst jorddösering med hänsyn till utvidgning.

Området utfylles till samma höjd som nya kyrkogården och omgives av stängsel, häckar och plantering i ungefärlig likhet med vad som å nyanläggningen är gjort.

Tillsammans med nu användbara delar av den gamla kyrkogården beräknas området kunna fylla behovet av s. k. allmänna och barngravplatser under en tid av 10 år, efter vilkas förlopp motsvarande platser på nya kyrkogården, av vilka de äldsta nu äro 21 år gamla, kunna tagas i anspråk. För enskilda gravar finnes med beräkning av samma antal årligen som hittills, å gamla kyrkogården utrymme under c:a 8 år och å utvidgningen ytterligare 12 år eller tillsammans 20 år. En ökning i detta hänseende, som kanske ej kan uteslutas härvidlag, skall ej kunna inverka därhän, att ej utvidgningen är tillräcklig för de 10 åren.

Skulle efter denna tid en ytterligare utvidgning krävas, anse kommittéerade att en sådan av omkring 3 å 4 tunn. skulle bliva tillräcklig för en längre framtid.

För lämplig förbindelse mellan gamla kyrkogården och utvidgningen vore ur arkitektoniskt hänseende önskvärt, att en enskild grav i förlängningen på stora tvärgången mellan Meta och

Rudsgatan finge flyttas, i motsatt fall tvingas processionsvägen antingen i krökar på mycket smala vägar eller ock ut på landsvägen till utvidgningens huvudingång, som är tänkt vid utfartsvägen från Herrgårdén.

Projekt-skiss till områdets begagnande bifogas.

Om dränering av området skulle anses nödvändig, hava Kommittéerade tänkt sig densamma till ungefärligen 2 m. djup, förlagd i gångarne och med utlopp nedanför Östra bron.

Vid Klarälvens högvatten (vårfloderna) skulle visserligen riskeras s. k. bakvatten i rören, ett förhållande som med hänsyn till den korta tiden dock torde vara av mindre betydelse.

Kostnadsberäkning.

Ersättning för minskad vinst av 1,379 har arrendejord till Herrgårdens ägare (arrendatorer)	700: —
Jordvärde 1,379 har efter nuv. tax.-värde ..	2,620: —
Utfyllning öfver området till i medeltal en meters höjd 11,000 m ² à 1:30	14,300: —
Borttagning av matjord och återläggning av densamma 3,700 m ²	2,500: —
Stängsel och häckar efter utfartsvägen och omkring övriga gränser 560 m. à 2:75	1,540: —
Grundmur å östra och västra gränsen 160 m ² à 12:—	1,920: —
Vägar, häckar och planteringar inom området	2,000: —
Utfartsvägens förhöjning och iordningsställande	1,000: —
Vattenledningens omläggning med ledning till vattenposter, cistern av cement	1,500: —
Dränering av området med avlopp till östra bron ..	1,350: —
Grindstolpar med grindar	400: —
Kronor	29,830: —
Oförutsedda utgifter, ritningar, husflyttning	2,170: —
Summa Kronor	32,000: —

För händelse att överenskommelse kan träffas om nuvarande vägens flyttning norr om det föreslagna området, skulle en betydligt bättre förbindelse vinnas med en ytterligare kostnad av omkring 700 kronor.

Karlstad i November 1915.

MAURITS TISELL.

JOH. A. ANDERSSON. O. P. NYQVIST. SAM. TH. GREN.

BILAGA III.

Beräkning

av kostnader för den antagna platsens å Ruds inägor
ordnande till begravningsplats.

Arealen räknas till 10 tunnland.

Jordlösen 10 tunn. å 1,000: —	10,000: —
Väganläggning från trakten av cementgjuteriet till gränsen 600 m. $\times$ 12 m. å 15: —	9,000: —
Vattenledningens framdragande till gränsen 600 m. å 6: —	3,600: —
Inhägnad av området med stängsel och häck c:a 1,000 m. å 3: —	3,000: —
Jordfyllning $1\frac{3}{4}$ m. = 87,500 m ³ å 1: 50	131,250: —
Dränering med avlopp	4,000: —
Anläggning av vägar, planteringar	8,000: —
Vattenposter och ledningar inom området	6,000: —
Grindar med stolpar	1,000: —
Vartill komme kostnaden för Gravkapell, bostad för vaktmästare o. ekonomihus 16,000: —, 12,000: —	28,000: —
Oförutsedda utgifter	10,150: —
Summa Konor	214,000: —

Ovanstående poster äro beräknade i överensstämmelse med
prisen i bil. I. Kostnaderna för jordfyllningen torde dock vara
för lågt tagna, jämförda med det pris som upptagits för fyllning
i bil. II.

Karlstad i November 1915.

MAURITS TISELL.

JOH. A. ANDERSSON. O. P. NYQVIST. SAM. TH. GREN.

Utlåtandet var åtföljt av ritningar.

Kyrkorådet gjorde detta ärende till föremål för överläggning
och beslöt först råda kyrkostämman att upphäva beslutet av den
26 mars 1915 angående inköp av jordområdet å Ruds egendom
till kyrkogård på den grund, att de av Konungens Befallnings-
havande ställda fordringarna på fyllning bleve allt för kostsamma.

Sedan kyrkorådet sålunda nödgats råda kyrkostämman att
upphäva beslutet av den 26 mars 1915 om förläggande av ny
kyrkogård å Ruds inägor, fann kyrkorådet det tacknämligt, att
herrar kommittéerade i närheten av ifrågavarande plats funnit ett
för ändamålet särdeles lämpligt jordområde å Ruds skogsmark.
Kyrkorådet, som hade svårt att släppa sitt gamla förslag om ut-
vidgning av den gamle kyrkogården, beslöt dock att hålla fast
vid detta och råda kyrkostämman att lösa frågan om ny kyrko-

gård genom utvidgning av gamla kyrkogården enligt Bil. II i kommittéradets skrivelse; detta dels av concentrationsskäl och dels av billighetsskäl.

Mot detta kyrkorådets beslut anhöll undertecknad ordförande i kyrkorådet få uttala sin avvikande mening.

Kyrkostämman har två gånger, nämligen den 27 nov. 1911 och den 26 mars 1915 tydligen sagt ifrån, att den ej vill lösa kyrkogårdsfrågan genom utvidgning av gamla kyrkogården och särskilt vid kyrkostämma den 26 mars 1915 sagt, var hon vill ha sin kyrkogård. Ruds skogsmark är belägen så nära den till kyrkogård ämnade Ruds inäga, att ifråga om avståndet det är liten skillnad, om man väljer den ena eller den andra. Hade undertecknad före kyrkostämman den 26 mars 1915 känt till de modernaste sätten att anlägga kyrkogårdar såväl i utlandet som i Sverige, så hade jag alldeles säkert kommit att arbeta för kyrkogårdens förläggande till Ruds skogsmark. En skönare plats för en kyrkogård i modern stil kan man knappast finna; och i Karlstads omgivningar är det omöjligt att finna en dylik. Kyrkostämman har under hela den tid, jag varit här, lappat och lappat i kyrkogårdsfrågan. Jag tror ej det är skäl att längre hålla på härmed utan bäst är att söka lösa den för all framtid. En sådan lösning kan ej ske genom en utvidgning in på Herrgårdens mark. Det är ej lämpligt att in på en byggnadskomplex, som rymmer 2,600 personer placera ett gravfält och detta så mycket mindre som det högst sannolikt komme att frångås i en icke avlägsen framtid; och om det ej det gjorde, hämma stadens utveckling åt det hållet. Det kunde hända, att detta för en modern kyrkogårdsanläggning enda fullt lämpliga området i en icke avlägsen framtid, ej stode till buds eller, om det så gjorde, komme att kräva en oskäligen lösensumma.

I Karlstad såväl som i andra städer, när de komma upp mellan 20,000 och 30,000-talet, skall väl anordnas spårvägsdrift. Och då blir avståndet till en eventuell kyrkogård å Ruds skogsmark övervunnet.

Merkostnaden i anordningen till kyrkogård av $2\frac{1}{2}$ tunnland å Ruds skogsmark utöver kostnaden för en dylik anordning genom utvidgning av gamla kyrkogården ligger i väganläggningen och vattenledningen. Men det är en kostnad för en gång och kommer icke åter, när de andra styckena successivt skola iordningställas. Icke heller kommer kostnaden för jordinköpet åter, vadan i längden en kyrkogård å Ruds skogsmark blir den billigaste.

På grund av vad som sålunda blivit anført, anhåller jag få råda kyrkostämman besluta att inköpa det i alt. I ifrågavarande området till ny kyrkogård för Karlstads stad- och landsförsamlingar.

Karlstad den 19 januari 1916.

G. JAKOBSSON.

Rätt utdraget betygar:

G. Jakobsson.

Justeradt:

K. J. Sundelius. Sam Th. Gren.